

Erkki Melartinin sinfonia nro 2, e-molli (opus 30, nro 2)

Säveltäjä **Erkki Melartinin** (1875–1937) kuudesta sinfoniasta viisi ensimmäistä vuosilta 1902–1916 edustavat saksalaiseen orkesteritraditioon nojautuvaa, kansallisromanttista suomalaista sävellyksperinnettä. Aikoinaan niiden kantaesitykset muodostuivat suuriksi isänmaallisiksi juhlatilaisuuksiksi **Jean Sibeliuksen** myötä syntyneen *kansallisen sinfoniakonsertin* lajityypin mukaisesti. Tunnusmerkillistä näille konserteille oli, että säveltäjä itse oli niissä läsnä ja että ohjelmisto koostui kokonaisuudessaan tämän uutuusteoksista. Se tarkoitti myös, että Melartin – ajankohdan harvalukuisten muiden suomalaisten säveltäjien tapaan – johti itse kaikkien sinfonioidensa ja suuri-muotoisten orkesteriteostensa ensiesitykset. 1890-luvun lopussa alkaneiden venäläistämistoimien johdosta Suomen suuriruhtinaskunnan sivistyneistö oli jo valmiiksi patriottisesti virittyntä ja siksi haltioissaan sävellyskonserteissa. Melartin sai yleisöltä poikkeuksetta suuret suosionosoitukset ja ylenpalttiset kukkatervehdykset. Ajankohdan musiikkikriitikotkin antoivat Melartinin sinfonioille paljon arvoa ja julkista tunnustusta.

Erkki Melartin tunsi olevansa kutsumukseltaan ensisijaisesti säveltäjä, vaikka hän toimi muutamia vuosia myös ammattimaisena kapellimestarina, 30 vuotta musiikin-teorian ja sävellyksen opettajana sekä vuodesta 1911 alkaen nykyiseksi Sibelius-Akatemiaksi kehittyneen konservatorion johtajana 25 vuoden ajan. Hänen laajassa tuotannossaan erityisesti sinfoniat, viulukonsertto, sinfoninen runo *Traumgesicht*, sävelruno *Marjatta* sekä ooppera *Aino* ovat taiteelliselta painoarvoltaan merkittäviä teoksia. Ne joutuivat säveltäjän kuoleman jälkeen ja sodanjälkeisen modernismin vuosina kuitenkin konserttielämässämme syrjään tai jopa kokonaan unohduksiin. Kun sinfonioita ei niiden syntyäaikoina kustannettu eikä kuudetta sinfoniaa lukuun ottamatta painettu, kynnys teosten esille ottamiseen ja niihin tutustumiseen on ollut pitkään tarpeettoman korkea.

Erkki Melartin -seura käynnisti vuonna 2006 Melartinin sinfonioiden puhtaaksikirjoitushankkeen edistääkseen näiden teosten esittämistä ja muodostumista osaksi maamme elävää musiikkiperintöä. Seura halusi nykypäivän konserttiyleisön saavan mahdollisuuden kuulla usein esillä olevan Sibeliuksen tuotannon rinnalla myös tunte mattomamman Melartinin lyyrisempää, suomalaisista kansanlauluista, maisemasta ja

kesän idyllistä suoremmin vaikutteita saanutta sinfoniamusiikkia. Puhtaaksikirjoitus-hankkeen tarkoitus on ollut helpottaa myös sinfoniaorkestereiden työtä, sillä alkupe- räisiin käsinkirjoitettuihin partituureihin ja äänilehtiin on sisällynyt virheitä, epäloogi- suuksia ja tulkintaongelmia. Orkestereilta ja kapellimestareilta on aiemmin edellytetty suurta vaivannäköä saattaa sinfoniat esityskuntoon.

Lisäksi Melartinin sinfonioiden 1990-luvun kokonaislevytyksessä ja historiallisissa ra- dionauhoituksissa teoksia on lyhennetty välillä huomattavastikin, jolloin niiden muoto on saattanut kärsiä. Siksi on ollut tärkeä tuottaa näiden ehdottomasti esittämisen ar- voisten sinfonioiden materiaalit sellaiseen asuun, kuin säveltäjä ne on tarkoittanut.

Kevään 1903 esikoissinfoniansa kantaesityksen jälkeen 28-vuotias Erkki Melartin oli tavattoman aktiivinen suomalaisessa musiikkielämässä. Hän oli selvästi myös kypsän säveltäjäytensä kynnyksellä. Häneltä tilattiin **Johan Ludvig Runebergin** 100-vuotis- muistojuhlaan sen pääteos (sinfoninen runo *Siikajoki*, op. 28) ja sittemmin suuren suosion saanut musiikki Kansallisteatterin esitykseen **Zacharias Topeliuksen** näytel- mästä *Prinsessa Ruusunen* (op. 22). Hän pääsi orkesterille ja mieskuorolle säveltämäl- lään teoksella *Vårdträdet* (op. 51, nro 1) palkintosijoille Muntra Musikanter -kuoron sävellyskilpailussa. Lisäksi hän opetti Helsingin musiikkiopistossa musiikinteoriaa.

Tarmokkaalla säveltäjällä oli silti jo kesällä 1903 mielessä ideoita ja ”skitsejä” myös uutta sinfoniaa varten. Niiden pariin hän kuitenkin ehti täysipainoisemmin vasta seu- raavana vuonna ollessaan vanhempiensa kotona Liperissä kesää viettämässä. *Joensuu-* lehdessä (26.7.1904) ja *Hufvudstadsbladetissa* (30.7.1904) julkaistiin samansisältöiset pikku-uutiset, joiden mukaan ”säveltäjä Erkki Melartin valmistelee parast’aikaa uutta sinfoniaa suurelle orkesterille. Sinfonia, josta tulee puolen tunnin kappale, valmistuu syksyyn, jolloin - - [s]äveltäjä aikoo antaa sävellyskonsertin pääkaupungissa.”

Näistä sinfoniaan viittaavista maininnoista huolimatta vaikuttaa siltä, että Melartin oli epävarma teoksen luonteesta ja muodosta. Hän käytti siitä vielä lokakuussa 1904 nimi- tystä *Symfonisk fantasi* kirjoittaessaan vanhemmilleen olevansa kirjoittamassa puh- taaksi partituuria. Luonnosmateriaalia on säilynyt hyvin vähän; kuitenkin helmikuussa 1904 päivätyssä, lyijykynällä kirjoitetussa yksittäisessä, toisen sinfonian teema-aiheita sisältävässä luonnossivussa on otsikon tilalla ilmaisu ”i den symfoniska fantasin”. Elo- kuussa 1904 Liperissä päivätyssä luonnoslehdessä on edelleen otsikko ”Symfonisk fan- tasi”. Ensiesityksen (1.2.1905) jälkeisessä arvostelussaankin *Helsingforspostenin* krii- tikko Bis eli **Karl Fredrik Wasenius** mainitsi säveltäjän kutsuneen teosta alun perin sinfoniseksi runoksi.

Horjunta teoksen nimeen liittyen näkyy vielä nykypäivänäkin. Melartinin teosluettelon koonneen **Heikki Poroilan** mukaan 2. sinfonian käsinkirjoitetusta partituurista voi edelleenkin nähdä, että otsikko ”Symfoni N:o 2 (e moll)” on kirjoitettu jonkin aiemman, huolellisesti pois raaputetun otsikon päälle. Äänilehdissä on kuitenkin kauttaaltaan säi- lynyt teoksen otsakkeena *Sinfoninen fantasia*.

Sekä luonnos- että puhtaaksikirjoitusvaiheessa Melartin on siis vielä ollut säveltämässä sinfonista fantasiaa. Jossain vaiheessa hyvin lähellä kantaesityspäivää Melartin luopui tästä ajatuksesta ja päätyi käyttämään nimikettä ”sinfonia”. Teoksen muoto on kuitenkin etäännytetty perinteisestä sonaattimuodosta siksi selvästi, että fantasian vaikutelmaa ei voi välttää. Myöhemmissä sinfonioissaan Melartin palasikin jälleen sonaattimuotoon niiden keskeisenä rakenteena. Myös 2. sinfonian yksiosaisuuden voi katsoa viittaavan vahvemmin sinfonisen runon tai fantasian suuntaan kuin perinteiseen neliosaisen sinfonian muotorakenteeseen. Suomessa vastaavan teostyyppin varhaisempi edustaja on **Armas Järnefeltin** *Sinfoninen fantasia* vuodelta 1895. Jean Sibelius toteutti vasta 1924 yksiosaisen sinfonian ajatusta. Hänkin käytti aluksi seitsemännestä sinfoniastaan nimeä ”Fantasia sinfonica”. Melartinin teos sijoittuu ajallisesti kiinnostavalla tavalla näiden kahden väliin.

Sinfonia nro 2 syntyi aikana, jota kenraalikuvernööri **Nikolai Bobrikovin** yksinvaltaisten toimien takia on kutsuttu routavuodeksi. Tässä poliittisesti levottomassa ilmapiiressä ensikonsertin kuulijat tulkitsivat e-molli-sinfonian sisällön symbolisesti pienen maan autonomiataisteluksi ja lopulta voitoksi suurvaltaa vastaan, vaikka sen sisällöksi oli lehtien ennakkojutuissa kerrottu ”yksilön taistelu ajan myrskyissä itsenäiseen, vapaaseen ja terveeseen elämääniloon.” Esimerkiksi nuori **Alma Silventoinen** (myöh. Kuula) kirjoitti päiväkirjaansa kantaesitystä seuranneena päivänä 2.2.1905, kuinka Melartinin uusi sinfonia kuvasi silloisia oloja: ”Se oli synkkä kuvaus, täynnä epätoivoa, uhmaa, katkeruutta; – mutta lopuksi toivo kuitenkin kajastaa”. *Hufvudstadsbladetin* musiikkiarvostelija **Alarik Ugglan** mielestä (4.2.1905) Melartin oli ”tässä sinfoniassaan antanut osuvalla ja onnistuneella tavalla ilmauksen niille tunteille ja tunnelmille, jotka näinä aikoina liikkuvat jokaisen ajattelevan kansalaisen mielissä”.

Säveltäjä on itse kirjoittanut teoksestaan (*Finsk Musikrevy* 1905), että ”se melko voimakkaasti poikkeaa tavanomaisen sinfonian muodosta, koska se koostuu yhdestä yhteisestä osasta, toki erilaisista tempoista sen sisällä, mutta suurimmaksi osaksi yhteisestä temaattisesta materiaalista.” Analyysissään Melartin kuitenkin painottaa, että perinteiset sinfonian neljä osaa on havaittavissa teoksen yksiosaisuudesta huolimatta. Ensimmäiset kaksi osaa punoutuvat yhteen omintakeisella tavalla. Hitaan *Andante tranquillo* -johdannon jälkeen seuraa esittelyjakso, nopea *Allegro*. Sen jälkeen siirrytään suoraan toista osaa vastaavaan *Andante*-jaksoon, joka korvaa perinteisen kehitteilyn. *Andanteen* Melartin on liittänyt temaattista materiaalia sitä edeltävästä *Allegrosta*. Varsinainen kertausjakso puuttuu kokonaan. Siihen viittaa vain *Scherzon* ja *Finaalin* välissä oleva siirtymäjakso, jossa Melartin käyttää alun vaskifanfaaria ja pääteeman motiivia.

Sinfonian temaattisessa rakentelussa säveltäjä vaikuttaa erityisen mielellään profiloituvan kontrapunktisten keinojen taitajana. *Finsk Musikrevyn* analyysissään hän kuvaa tätä puolta melko yksityiskohtaisesti: sanat kontrapunktinen tai kontrapunktisesti ovat ahkerassa käytössä, kuten myös muiden muassa diminuutio, rapuliike, kaanon, kaanon rapuliikkeessä sekä kontrapunktinen leikki. Kontrapunktinen taidokkuus oli ylipäätään Melartinin sinfonioille leimallinen piirre.

Sinfonioista juuri tässä Sibeliuksen musiikin vaikutus tuntuu poikkeuksellisen voimakkaana. Erityisesti on kuultavissa kaikuja Sibeliuksen kareliaanisen kauden teoksista. Myös *Andantessa* harpun 60 tahdin mittainen ostinatokuvio viittaa Sibeliukseen. Varsinkin *Scherzossa* ja *Vivace*-finaalissa Melartin käyttää vahvasti karjalaiseen kansanmusiikkiin assosioituvia melodioita sortumatta kuitenkaan puhtaasti kuvailevaan folklorismiin. Tätä aspektia voisi kenties ajatella eräänlaisena Melartinin musiikillisena manifestina: sen korostamisena, että juuri hän sen aikaisista suomalaisista säveltäjistä oli Käkisalmen maalaiskunnassa vietetystä lapsuudestaan asti ollut kalevalaisen runonlaulun ja karjalaisen kansanmusiikin välittömässä vaikutuspiirissä.

Yliopiston juhlasalissa 1. helmikuuta 1905 pidetty sävellyskonsertti oli todellinen menestys. Kaikki paikat olivat loppuunmyytyjä, kaikkien päälehtien (*Hufvudstadsbladet*, *Helsingforsposten*, *Finsk Musikrevy*, *Uusi Suometar*, *Helsingin Sanomat*, *Veckans Krönika*) musiikkiarvostelijat olivat paikalla, ja yleisö juhli säveltäjä-kapellimestaria mitä lämpimimminkin. E-molli-sinfonian lisäksi ohjelmassa oli orkesterisarja *Prinsessa Ruususesta*, *Siikejoki* sekä sopraano **Erna Gräsbeckin** esittämiä Melartinin yksinlauluja. Arvostelijat kautta linjan pitivät uutta sinfoniaa merkittävänä edistysaskeleena säveltäjänuralla, sisälsihän se poikkeuksellisen komplisoitua ja ajankohdan sinfonioihin nähden runsasta kontrapunktista rakentelua, rohkeita modulaatioita sekä **Evert Katilan** sanoin ”suurenmoisen Andante-osan, jossa säveltäjä suorastaan ui ihanien sävelten aallossa”.

Sävellyskonsertti oli tärkeä askel Melartinin uralla jo siksi, että hän vahvisti uudella sinfoniolla asemansa lajityypin edustajana Suomessa. Sen, kuten ensimmäisenkin syntyaikaan ainoastaan Sibelius oli aktiivinen sinfonioiden säveltäjänä, ja tilanne jatkui tällaisena käytännössä ensimmäiseen maailmansotaan asti: Sibeliuksen rinnalla Melartin oli maamme ainoa sinfonikko.

Kiittävästä vastaanotosta huolimatta uutuusteosta ei enää koskaan esitetty Melartinin omana aikana. Säveltäjä teki itsekin jokseenkin poikkeuksellisen ratkaisun verrattuna tuleviin suurimuotoisiin teoksiin. Toinen sinfonia ei saanut omaa opusnumeroa, vaan hän liitti sen ensimmäisen sinfonian kanssa samaan opukseen (op. 30) numeroiksi 1 ja 2. Emme tiedä, halusiko Melartin tällä ehkä viestiä, etteivät nämä ensimmäiset suuret orkesteriteokset vastanneet hänen mielestään painoarvoltaan vielä kypsiä sinfonioita. Sinfonia nro 2 joutui joka tapauksessa odottamaan ensiesityksen jälkeen yli 112 vuotta, ennen kuin Helsingin konservatorion *Suomalaisen musiikin juhlaa* -festivaalissa 17.11.2017 Helsinki Concordia esitti sen **Tuomas Rousin** johtamana.

Erkki Melartin -seuran päämääränä on ollut tuottaa orkesterinjohtajien ja soittajien kannalta käyttökelpoisia, sinfonioiden esittämistä palvelevia materiaaleja, ei niinkään tehdä tässä vaiheessa niistä tutkimuksellisia, kriittisiä editioita. Kaikkien tähän asti valmistuneiden materiaalien puhtaaksikirjoituksesta on vastannut seuran hallituksen jäsen, nuottigraafikko **Jani Kyllönen**. Hanketta on johtanut seuran puheenjohtaja, Melartin-tutkija **Tuire Ranta-Meyer**. Työryhmän kolmantena jäsenenä on ollut kustannuspäällikkö **Ari Nieminen**. Lisätietoja saa seuran kotisivuilta <http://erkkimelartin.fi/> sekä Tuire Ranta-Meyeriltä, 050 5262002 tai tuire.ranta-meyer@metropolia.fi.

Suomen Kulttuurirahasto on myöntänyt vuosina 2006, 2008 ja 2015 Erkki Melartin -seuralle merkittävän apurahan sinfonioiden puhtaaksikirjoitustyöhön. Sen ansiosta on aiemmin saatu valmiiksi Melartinin sinfoniat nro 1, 3, 4 ja 5 sekä teokset *Traumgesicht*, *Marjatta* ja kuvaelmamusiikki *Väänämöinen luo kanteleen*. Partituurit ovat tutkittavissa ja ladattavissa Erkki Melartin -seuran sivuilla <http://erkkimelartin.fi/em/>. Orkesterimateriaalit ovat saatavana Fennica Gehrmanin kustantamosta (sähköposti hire@fennicagehrman.fi; ks. myös www.fennicagehrman.fi).

Kiitämme lämpimästi Suomen Kulttuurirahastoa tärkeän hankkeen pitkäjänteisestä rahoituksesta sekä kapellimestareita **Hannu Lintu**, **John Storgårds**, **Tuomas Hannikainen** ja **Atso Almila** apurahahakemuksiin liittyneistä lausunnoista.

Helsingissä 28. päivänä huhtikuuta 2019

Tuire Ranta-Meyer

Jani Kyllönen